

STJEPAN IVŠIĆ I ČASOPIS »HRVATSKI JEZIK«

JOSIP LISAC
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 808.61/.62(091):05:929 IVŠIĆ
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1987-01-30

U prilogu se prikazuju standarološki prilozi Stjepana Ivšića u časopisu *Hrvatski jezik*, koji je pod njegovim uredništvom izlazio 1938—1939. u Zagrebu. Ocijenjeno je da je Ivšićeva suradnja u *Hrvatskom jeziku* bila vrlo raznovrsna i plodna, a osobito je istaknuto značenje članka »Etimologija i fonetika u našem pravopisu«. Svom tom suradnjom i cjelovitim svojim opusom zaslužio je Ivšić ugled hrabra i dosljedna sudionika povijesti standardne novoštokavštine. Osim Ivšića u *Hrvatskom jeziku* objavljivalo je još dvadeset suradnika, među kojima su i istaknuti hrvatski filolozi Barac, Deanović, Guberina, Hamm, Kombol i Matić.

Posebno je važno što je kao svojevrsni nastavak časopisa *Hrvatski jezik* 1952. pokrenut časopis *Jezik* koji je u pristupu pitanjima jezične kulture imao prijelomnu ulogu u hrvatskoj filologiji.

Stjepan Ivšić (1884—1962), jedna od najznatnijih osobnosti u svem dosadašnjem razvoju hrvatske slavistike, svoju je svestranu znanstvenu djelatnost otpočeo u prvom desetljeću 20. stoljeća, kako je općenito poznato. Posve prirodno i karakteristično za ljude velika formata, njegov je ulazak u nauku bitno obilježen dobom, periodom u kojem je slavenska filologija prošlog stoljeća — vođena moćnom Jagićevom rukom — nestajala i prerastala u slavistiku prilagođenu novim vremenima. Naime, u Ivšića uočavamo i jagićevsku širinu interesa, s jedne strane, i novu ortu temeljite udubljenosti u probleme nacionalne filologije, s druge strane. Tadašnja osuvremenjena mladogramatičarska tradicija imala je u Ivšiću istaknuta predstavnika, ali i učenjaka koji je osjećao njene slabosti, no ipak u svom radu uopće nije bio sklan prihvaćanju novih prijelomnih učenja, općelingvističkog dijela Saussureova rada ili ideja praške škole.

U dosadašnjoj literaturi jasno je istaknuto Ivšićevo proučavanje hrvatskosrpskih dijalekata, standardne novoštokavštine, povijesti jezika, pravopisnih pitanja, glagoljske književnosti, starocrkvenoslavenskog jezika, akcentologije, semantike, komparativne slavistike, ortoepije, metrike, etimologije, s time da je zapažen i njegov leksikografski rad.¹ Razu-

¹ Ovdje navodimo samo najvažniju literaturu o Stjepanu Ivšiću, i to bez recenzija pojedinih Ivšićevih priloga: J. Hamm, »Stjepan Ivšić (13. VIII 1884 — 14. I 1962)«, *Slovo*, 11—12/1962, str. 188—190; Mate Hraste, »Prof. dr Stjepan Ivšić«, *Jezik*, 9/1961—1962, br. 4, str. 97—101; Isti, »Prof. dr Stjepan

mije se samo po sebi da svim tim područjima veliki naš učitelj nije mogao poklanjati jednaku pozornost, a jasno je i to da se u nekim prilogima bavio vrlo raznolikom problematikom pa se njegova istraživanja ne mogu lako tematski razvrstati.

Koliko su god neki aspekti Ivšićeva rada dosad temeljito obrađeni, ipak se može držati neospornom potreba novih uvida u pojedina područja njegova znanstvenog djelovanja i osmišljavanja njegova položaja u filološkoj znanosti uopće. Dapače, vjerovati je da će pojava Stjepana Ivšića svojom poticajnosti još dugo zaokupljati učenjake, što je i inače redovno pri susretu s problemskim, pravim temama. U tom smislu bit će lako razumjeti naš interes baš za standardološku Ivšićevu aktivnost. polje rada koje nije bilo središtem njegovih nastojanja i koje je primjereno obrađeno u dvama Vinceovim prilogima te u Babićevoj raspravi.²

Ivšić«, *Južnoslovenski filolog*, knj. XXVI — sv. 3—4, 1963—1964, str. 739—741; Dalibor Brozović, »O Stjepanu Ivšiću kao slavenskom i hrvatskosrpskom akcentologu«, *Zbornik u čast Stjepana Ivšića*, HFD, Zagreb, 1963, str. 25—36; Miroslav Kravar, »O stanju teksta hrvatskoga 'Homera'«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 7, 1968, str. 206—220; Ljudevit Jonke, *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*, MH, Zagreb, 1971; Zvonimir Junković, »Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta. Dijakronijska rasprava«, *Rad JAZU*, knj. 363, 1972; Stjepan Babić, »Stjepan Ivšić kao lektor Mažuranićeve knjige 'Od zore do mraka'«, *Hrvatski znanstveni zbornik*, 2/1971, str. 243—293; Zlatko Vince, »Polemika Ivšić—Andrić oko 'Branja jezika hrvatskoga'«, *Filologija*, knj. 11, 1982—1983, str. 197—228; Isti, »Stjepan Ivšić i hrvatski književni jezik (U povodu 100. obljetnice rođenja)«, *Jezik*, 32/1984—1985, br. 4, str. 99—113; Božidar Finka, »Rusko-hrvatski diferencijalni rječnik Stjepana Ivšića«, u: *Leksikografiji i leksikologiji. Zbornik radova*, MS — Institut za srpskohrvatski jezik — Beograd, Novi Sad — Beograd, 1984, str. 217—221; Valentin Putanec, »Stjepan Ivšić (1884—1962) kao etimolog«, *Rasprave Zavoda za jezik*, knj. 10—11, 1984—1985, str. 133—140; Josip Vončina, »Ivšićev pogled u jezičnu dijakroniju«, u: *Jugoslavenski seminar za strane slaviste*, knj. 35, Zadar, 1985, str. 65—85. Vrijednih podataka o Ivšiću nalazimo i u popratnim napisima zaslužnih priređivača djela iz njegove dragocjene zaostavštine (Božidar Finka, Radoslav Katičić, Josip Vrana). U citiranu *Zborniku u čast Stjepana Ivšića* (str. XIII—XXII) objavljena je bibliografija Ivšićevih radova (sastavio Marlin Somborac) koja pruža dobar uvid u njegov opus; potrebne ispravke i dopune malobrojne su. Nakon izlaska *Zbornika* objavljeno je pet Ivšićevih priloga: »Zapręštenije dijavola«, *Rad JAZU*, knj. 348, 1967, str. 5—26; »Enklitike, osobito njihov namještaj u staroslavenskom jeziku s obzirom na ostale slavenske jezike«, *ibidem*, str. 61—140; *Slavenska poredbena gramatika*, ŠK, Zagreb, 1970, *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, Wilhelm Fink Verlag, München, 1971; »Prilog za kvantitetu u hrvatskom jeziku«, *Rad JAZU*, knj. 376, 1979, str. 5—39. — Spominjem i Ivšićev prevodilački rad, napose dotjerivanje Maretićevih prijevoda Homera. Posebno ispitivanje moglo bi se posvetiti njegovu uredničkom radu; u ovom prilogu taj je aspekt zahvaćen samo fragmentarno, u skladu s naslovom. — Posebno bi valjalo provjeriti zasluđuje li možda Ivšićev članak »Sveta Lucija u Jurandvoru i njezin dragi kamen« (*Jutarnji list*, 23/1934, br. 8115, str. 3) da (kojim odlomkom) bude uvršten u neku buduću antologiju hrvatskih pjesama u prozi.

² Usp. bilješku 1.

Poznato je i lako provjerljivo da Ivšićeva bibliografija nije vrlo opsežna, ali je njegova standardološka produkcija ipak znatna. To je razvidno već iz nabrojavanja važnijih njegovih rezultata te vrste: polemika s Nikolom Andrićem 1911. godine,³ rasprave »Jezik Hrvata kajkavaca (O stogodišnjici našega novoga pravopisa i književnog jezika)«⁴ i »Naš izgovor kroz rime«,⁵ suradnja u časopisu *Hrvatski jezik*, akcentuiranje nekoliko knjižica srednjoškolske terminologije u suradnji s Aleksandrom Belićem, suradnja u časopisu *Jezik*, knjižica *Srpsko-hrvatski jezik na pločama* (Zagreb 1955) pripremljena u suradnji s Miroslavom Kravarom, priređivanje prijevoda Homerove *Ilijade* i *Odiseje*, akcentološki prilozi u posthumno publiciranim knjigama⁶ uključujući i raspravu »Prilog za kvantitetu u hrvatskom jeziku«, još netiskani *Hrvatski ortoepski rječnik* i *Rusko-hrvatskosrpski diferencijalni rječnik*.⁷ K tomu, Ivšić je napisao još priličan broj omanjih članaka, imao je udjela u stvaranju gradišćansko-hrvatskoga književnog jezika,⁸ sudjelovao je i u pripremi niza drugih djela (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU,⁹ *Rečnik srpskoga ili hrvatskoga i arbanaskoga jezika*¹⁰ Henrika

³ Tu je polemiku u 11. knjizi *Filologije* obradio Vince; zanimljivo je da mladi Ivšić, poput mladih Daničića i Jagića, ulazi u polemiku vrlo samouvjeren. Ni Ivšić nije u svemu bio u pravu, kao ni Jagić u polemici s Veberom. Usp. npr. Ljudevit Jonke, »Đuro Daničić — prvi urednik Rječnika«, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Dodatak*, JAZU, Zagreb, 1975—1976, str. 83—95; Dalibor Brozović, »Daničićovo mjesto među istraživačima (i sudionicima) povijesti srpskoga i hrvatskog jezika (s osobitim obzirom na akcent)«, *Zbornik o Đuri Daničiću*, JAZU-SANU, Zagreb—Beograd, 1981, str. 63—81; Radoslav Katičić, »Lingvistički argumenti u Jagićevoj polemici s Veberom«, *Jagićev zbornik*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1986, str. 93—126.

⁴ *Ljetopis JAZU*, knj. 48, 1936, str. 47—88. Ta je Ivšićeva studija, posvećena prije svega kajkavskoj dijalektologiji, i u sociolingvističkom smislu izvanredno važna.

⁵ *Alma mater croatica*, 5/1942, br. 8—9, str. 273—285.

⁶ *Slavenska poredbena gramatika*, str. 172—178; *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, str. 21—38. I s aspekta proučavanja suvremenoga književnog jezika važne su studije »Akcent u gramatici Matije Antuna Reljkovića« i »Akcent u gramatici Ignata Alojzija Brlića«, obje pretiskane u *Izabranim djelima*.

⁷ *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, str. 723; Božidar Finka, »Hrvatsko jezikoznanstvo u poslijeratnom razdoblju«, *Suvremena lingvistika*, 19—20/1979, str. 43; Isti, prilog citiran u bilješci 1. Branko Gavella, pišući o Benešićevoj prvoj intendanturi u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu (1921—1928), ističe i ovo: »Da nije bilo nerazumijevanja Grola, ondašnjeg beogradskog upravnika, mi bismo već onda imali i potpuni akcenatski rječnik u izradi Stjepana Ivšića« (*Književnost i kazalište*, Zagreb, 1970, str. 43).

⁸ Usp. *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, str. 763—766.

⁹ Kao student Ivšić je ispisivao građu za taj rječnik i predao Jugoslavenskoj akademiji poveću zbirku riječi; zbirke riječi predavao je za *Rječnik* i poslije.

¹⁰ Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, Zagreb, 1950. U »Predgovoru« Barić piše i sljedeće: »Moj uvaženi prijatelj, g. Stj. Ivšić, sveuč. prof. u Zagrebu, davao mi je vrlo korisna uputstva u pogledu na akcentovanje stranih reči u našem jeziku« (str. XII).

Barića, *Hrvatskosrpsko-francuski rječnik* J. Dayrea, M. Deanovića i R. Maixnera, *Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik* M. Deanovića i J. Jerneja itd.).¹¹ Ako je vjerovati riječima napisanima u polemici, Ivšić je još u ranijoj fazi svoga rada planirao izdati djelo *O hrvatskom jeziku*.¹²

No Ivšić nije bio jedino proučavateljem i znalцем standardne novoštokavštine, on je bio i sudionikom njene povijesti. Kakav je profesor Ivšić bio istraživač standardne novoštokavštine, kako je djelovao kao sudionik njene povijesti — to su pitanja na koja ćemo sažeto i tematski ograničeno odgovoriti u ovom prilogu namijenjenu svesku *Radova* posvećenom profesoru Daliboru Brozoviću, lingvistu koji je mnogo pridonio poznavanju razvoja naše jezične znanosti i koji je hrvatsku filologiju na raznim područjima bitno unaprijedio zasnivajući svoja pregruća na novim općelingvističkim temeljima; u pitanjima pak lingvističke standardologije Zadar je Profesorovim prodornim i ustrajnim marom jedno od svjetskih središta. Misli se pritom i na originalan prilaz fenomenu standardnih jezika, posebice hrvatskoga književnog jezika i cjelokupne standardne novoštokavštine, ali i na novu periodizaciju povijesti hrvatskoga književnog jezika, koja u osvjetljenjima našeg slavljnika dobiva puni, produbljeni smisao.

* *
*

Ivšićev ulazak u znanost obilježen je činjenicom da je bio Maretićev učenik; štoviše, i cjelina njegova rada može se dobro razumjeti jedino u tom kontekstu, iako bi Ivšićevo djelovanje i bez te okolnosti vjerojatno bilo usmjereno manje-više identično. Posve je točna ocjena kako je njegov rad isprva »maretićevski, filološki« (usp. J. Hamm, prilog citiran u bilješci 1, str. 188), ali to vrijedi samo za njegove standardološke članke, ne značeći ipak da su njegovi pogledi u svemu identični Maretićevima. U akcentologiji i dijalektologiji Ivšić je već kao student i ubrzo nakon toga dosegao svjetsku razinu, te je na taj način ostavio hrvatskoj filologiji trajno nasljeđe i udario joj snažan pečat, posebice

¹¹ U predgovoru I. izdanja *Hrvatskosrpsko-francuskog rječnika* piše: »Po prvoy namisli htjeli smo obilježiti samo glavne pozicije akcenata naših riječi i oblika, i to je izvršeno u suradnji sa sveuč. prof. Stjepanom Ivšićem, do slova P. No kako smo potom smatrali da bi bilo bolje dati potpunu akcentuaciju, to su proveli docent Bratoljub Klaić i M. Deanović, na osnovu Vukova i Daničićeva sistema s neznatnim odstupanjima prema najnovijoj fazi našeg načina naglašavanja«. Posve sličnu formulaciju čitamo i u predgovoru *Hrvatskosrpsko-talijanskog rječnika*. U svojoj kritici »Dva rečnika srpskohrvatskog jezika (Za italijanski i francuski jezik)« Milivoj Pavlović zaključuje ovako: »Trebalo pak naročito istaći dobro akcentovanje srpskohrvatskih reči, i posebice brigu oko određivanja akcenata. Od velikoga je značaja da je znalac naše akcentuacije, sveučilišni prof. Stjepan Ivšić učestvovao u velikom delu ovoga posla...« (*Južnostovenski filolog*, XXII/1957—1958, str. 328).

¹² To se razabire iz teksta Branka Vodnika (pseudonim Verus) publicirana u *Jugoslavenskoj knjizi*, 7/1923, br. 6, str. 244—247.

»Prilogom za slavenski akcenat« (*Rad JAZU*, knj. 187, 1911, str. 133—207) i studijom »Današnji posavski govor« (*Rad JAZU*, knji. 196, 1913, str. 124—254; knj. 197, 1913, str. 9—138),¹³ dok će njegov vjerojatno najbolji rad »Jezik Hrvata kajkavaca« biti napisan i publiciran tridesetih godina (usp. bilješku 4), upravo u doba novog zamaha Ivšićeva talenta i energije. Ipak je i rani standardološki Ivšićev opus zapažen, pa npr. A. G. Matoš u povodu recenzije Čorovićeve gramatike piše ovako: »Za istu njemačku zbirku napisao je isti pisac srpskohrvatsku slovnicu koja je pred mlađom hrvatskom učenom kritikom vrlo guravo prošla (upozoravam na recenziju vrlo stručnog i vrlo pozvanog dra Ivšića u *Savremeniku*)«,¹⁴

Polemika s Nikolom Andrićem 1911. godine (usp. Z. Vince, *Filologija*, knj. 11/1982—1983) upoznala je javnost s Ivšićem kao uglavnom dosljednim sljedbenikom jezika kodificirana u Karadžićevim, Daničićevim i Maretićevim djelima, a to će Ivšić ostati čitava života ističući ipak potrebu neprestanog daljeg izgrađivanja hrvatskoga književnog jezika. Takvim svojim držanjem pokazao je Ivšić da je dobro shvatio značenje Maretićeve *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (1899) u dugom i krivudavom toku hrvatskoga novoštokavskog normiranja, a i sam Maretić bio je svjestan svoje uloge na kraju toga procesa.¹⁵ Ovdje je posebno zanimljivo istaći da je u toj polemici početkom stoljeća Ivšić napadan kao vukovac i »srbaković«, a slično se (bez ozbiljna opravdanja) ponavlja i u doba izlaska *Hrvatskog jezika*. Sve to uvjerljivo je prokomentirao Ivšić nakon drugoga svjetskog rata (*Jezik*, 2/1953—1954, br. 2, str. 36—43) upozorivši i na relevantne činjenice oko nastanka *Pravopisnog uputstva* iz 1929. i Boranićeva *Pravopisa* iz 1930, nastaloga na temeljima *Pravopisnog uputstva*. U doba Aleksandrove diktature i pravopisne odredbe izazivale su hrvatsku javnost na otpor, pa je dolazilo i do protivljenja vukovskom fonološkom pravopisu, uvedenom u Hrvatskoj potkraj 19. stoljeća, i to u skladu s prirodom standardne novoštokavštine i s hrvatskim razvojnim tendencijama. Da je tomu tako magistralno je prikazao Ivšić u znamenitu članku »Etimologija i fonetika u našem pravopisu« (*Hrvatski jezik*, br. 1, str. 3—13).

Dakle, nezadovoljstvo jezičnom situacijom bilo je evidentno (usp. npr. Pavle Ivić, *Srpski narod i njegov jezik*, Srpska književna zadruga,

¹³ Usp. Dalibor Brozović, prilog citiran u bilj. 1 i »Tri razdoblja u razvitku naše dijalektologije« (*Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 1, 1960, str. 51—65).

¹⁴ A. G. Matoš, *Sabrana djela*, VIII. O srpskoj književnosti, JAZU-Liber-Mladost, Zagreb, 1973, str. 320.

¹⁵ Usp. npr. Dalibor Brozović, »Jezična i pravopisna previranja u Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeću«, *Jezik*, 33/1985—1986, br. 1, str. 1—15; Radoslav Katičić, »O početku novoštokavskoga hrvatskoga jezičnog standarda, o njegovu položaju u povijesti hrvatskoga književnog jezika i u cjelini standardne novoštokavštine«, *Filologija*, knj. 8/1978, str. 165—180; Zlatko Vince, »Zaokret u hrvatskom književnom jeziku potkraj 19. stoljeća«, *Croatica*, 6/1975, str. 131—159.

Beograd 1971, str. 204), pa je 1936. osnovano društvo »Hrvatski jezik«; predsjednikom privremenog odbora Društva postao je Tomo Matić, a Ivšić je bio jedan od odbornika. Na prvoj glavnoj skupštini Društva 1937. izabran je odbor s T. Matićem kao predsjednikom i S. Ivšićem kao potpredsjednikom.¹⁶ Stjepan Ivšić kao vodeći hrvatski lingvist i filolog poslao je predsjednik stručnog odbora što je imao uređivati časopis *Hrvatski jezik*. Društvu je bila svrha »njegovanje hrvatskoga jezika, tj. njegovo unapređivanje, čuvanje njegova duha i nastojanje oko pravilne njegove upotrebe na svim područjima govora i pisanja« (*Hrvatski jezik*, br. 1, str. 29). Nakon što je 1933. u Beogradu počeo izlaziti časopis *Naš jezik*, pojavio se 1938. u Zagrebu i prvi broj časopisa *Hrvatski jezik*, ali je zagrebački časopis bio kratka vijeka: izišlo je samo 10 brojeva u godištu 1938—1939. Međutim je značenje tih 10 brojeva vrlo veliko, pa ćemo prikazati i Ivšićevu suradnju u časopisu i dotaći se priloga ostalih suradnika. Poglavitno su važni prinosi Stjepana Ivšića, kojega se ukupna suradnja približava polovici od kojih 200 stranica čitavoga godišta.

Prvi broj otpočinje »uvodnom riječi« (str. 1—2) ispod koje je potpisan »Odbor«, pa nije sigurno je li autorom Ivšić, iako je to vjerojatno. Zatim slijedi tekst »Etimologija i fonetika u našem pravopisu«, uvršten u 1. broj iako je bilo planirano da to mjesto zauzme članak »Tužbe zbog kvarenja jezika« (usp. *Hrvatski jezik*, br. 4—5, str. 73). Dakako, tu su promjenu uvjetovale tadanje prilike opterećene traženjima da se u Hrvatskoj ponovno uvede morfonološki pravopis. Svakako je istina da su najznatniji naši filozofi u prošlom stoljeću (Daničić, Jagić, Maretić) shvaćali kako je standardnoj novoštokavštini prikladniji pravopis fonološki nego morfonološki, ali je sustavno dokaze iznio tek Ivšić u uvodnom broju *Hrvatskog jezika*.¹⁷ U tom je članku njegov autor pokazao temeljito poznavanje jezika hrvatske književnosti i literature o problematici, izvrsno snalaženje u komparatistici, učenjačko dostojanstvo. Očito je u Ivšića htijenje da čuva kontinuitet odgovarajuće ortografije, pa prilog završava ovako: »Ja sam u ovom članku govorio samo kao fonetičar u pravom značenju te riječi, tj. kao stručnjak koji se bavi izgovorom pojedinih glasova, riječi i cijelih njihovih nizova« (str. 13).

¹⁶ Komentirajući prvu godišnju skupštinu društva *Hrvatski jezik*, Ivan Goran Kovačić napisao je članak »Novinari i hrvatski književni jezik« (*Sabrana djela. Proza II*, Zagreb, str. 267—269).

¹⁷ Usp. npr. Dalibor Brozović, »Na putovima našeg jezika i nauke o jeziku«, *Kolo*, 1/1963, br. 10, str. 621, bilješka 8. — Zanimljivo je upozoriti i na knjigu Stanislava Sinića *Jezik i pjesnik* (Društvo književnika Hrvatske, Zagreb, 1955), osobito na istoimeni kritički spis uvršten u tu knjigu. Taj je tekst prvotno publiciran u *Savremeniku* 1938, a sadrži osebnijih ideja i o jeziku i o pravopisu, svakako napisanih i u povodu pojave časopisa *Hrvatski jezik*. — Atmosferu u lingvističkim krugovima u Jugoslaviji neposredno pred drugi svjetski rat osvjetljava Blaž Jurišić u članku »Problem hrvatske jezične posebnosti« (*Nastavni vjesnik*, 49/1940—1941, sv. 4, str. 268—281).

Ivšić brani tradiciju umjereno fonološkog pravopisa, i to protiv tendencija što su uglavnom dolazile iz redova Hrvatske seljačke stranke, odbijajući da — poput nekih starijih učenjaka — povezuje ideologiju i ortografiju: »Tako netko može i s ovim ili s onim pravopisom povezati i svoju ideologiju, kako je neki povezuju s bojom svoje košulje, makar ta boja ne bila ni najljepša, a možda ni najzdravija« (str. 12). Zapravo je krajnje teško prikazati taj Ivšićev tekst, toliko je on ekonomičan u izrazu i bogat spoznajama. Morfonološki pravopis iliraca u njem se tumači kao češki utjecaj, izrazit i u braće Radića, dok je pretpreporodni hrvatski pravopis bio nerijetko fonološki.¹⁸ Taj Ivšićev članak, kao i njegov prilog »Naš izgovor kroz rime« (*Alma mater croatica*, 5/1942, br. 8—9, str. 273—285), rječito govore o našem autoru kao hrabrom i dosljednom sudioniku povijesti standardne novoštokavštine. U članku »Naš izgovor kroz rime« ponovno čitamo pozivanje na prirodu standardne novoštokavštine, ovaj put u kontekstu borbe za adekvatni izgovor, kad je već borba za odgovarajući pravopis izgubljena, naime, kad je (u ratnom nevremenu) uveden »etimološki« pravopis: »Tako sam nedavno došao u priliku, da čujem ozbiljnu tvrdnju, da treba da izgovaramo 'muževno' bez-značajan (a ne beznačajan), iz-puniti i dr., kako će, ako mi danas i ne govorimo možda tako, govoriti mlađi naraštaji. Upravo zato, što je takvo shvaćanje potpuna zabluda, nakanio sam se, da napišem ovo nekoliko redaka. Jer treba da osobito istaknem, da mi možemo pisati, kako hoćemo, etimološki ili fonetski, ali u obadva slučajja izgovor naš mora ostati isti, tj. onaj, koji odgovara prirodnom svojstvu hrvatskoga jezika; nametanje drugoga kojega izgovara bilo bi nasilje na našem jeziku« (str. 73).¹⁹

U prvom broju *Hrvatskoga jezika* publicirao je Ivšić još nekoliko članaka. Tako je on objavio dodatak Matićevu članku »Hrvatska narodna imena mjeseci« (str. 15—16) u kojem je osobito interesantno spominjanje buduće Ivšićeve znatne preokupacije, pitanje diferencijalnoga rječnika

¹⁸ Usp. Zlatko Vince, »Stjepan Ivšić i hrvatski književni jezik«, str. 104—105; Dalibor Brozović, »Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti«, u: *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu — Liber, Zagreb 1978, str. 54—66; Miroslav Kravar, »Empirijsko-fonološki temelji Gajeva pravopisa«, u: *Jugoslavenski seminar za strane slaviste*, knj. 33—34, Zadar 1984, str. 9—27.

¹⁹ Sve će biti jasnije dodamo li još i ove Ivšićeve riječi: »Ja sam dvije godine potom za NDH dobio službeni poziv, da vodim Ured za hrvatski jezik i uredim nov etimološki pravopis i tako likvidiram Vukov pravopis kod Hrvata. Odbio sam jedno i drugo, ali posljedice, što su me stigle, osjećam i danas« (*Jezik*, 2/1953—1954, br. 2, str. 42, bilješka 7). — Iz članka Dalibora Brozovića »Sedamdeseta obljetnica rođenja profesora Stjepana Ivšića« (*Vjesnik*, 15/1954, 14. VIII. 1954, br. 2938, str. 5) doznajemo kako je prvak naše akcentologije i dijalektologije nekoliko godina bio rektor Zagrebačkog sveučilišta, »ali je s tog položaja bio 1943. u sredini šk. godine maknut zbog opozicije prema Pavelićevu režimu«.

naime: »Istina je, da je između pojedinih slovjenskih jezika njihov diferencijalni rječnik vrlo golem, no nevolja, koja izlazi iz te razlike, kad tko zamijeni značenje ove ili one obične riječi, nije ipak, osim koji put za nevješte prevodioce, tako odlučna, ako i može biti kadšto dosta neugodna.«²⁰

Daljnji Ivšićev prinos »Iz našega izgovora« (str. 17—19) upoznaje nas s Ivšićem kao nastavnikom fonetike u hrvatskom glumištu i ukraško upozorava na neke ideje koje će poslije u »Našem izgovoru kroz rime« biti razrađene.

Ivšićeva bilješka uz članak Antuna Šimčika »Naj- rastavljeno od komparativa« (str. 23) signalizira nam da je u lipnju 1937. Ivšić boravio u Travniku i završavao ovako: »To je rastavljanje po tom zanimljivo, što i ono potvrđuje, kako je slovjenski superlativ sa naj mlada građevina«.

U rubrici »Pitanja i odgovori« nalazimo tri Ivšićeve jezične pouke (str. 24—26). U prvom odgovoru upozorava Ivšić na pravu snagu kajkavskoga govora i na vrijedna ostvarenja dijalektalne književnosti: »Da čakavski dijalekat nije samo za kakve šaljive razgovore između Jurine i Pepine, to je već odavno pokazao Nazor, a u novije vrijeme pored mnogih drugih osobito Dukić (svojom 'Marijom devicom' i dr.); da jedino pak obilježje kajkavskog dijalekta nije njegova makaronština iz 'Jurekove košare', to su dokazali već Galović i Domjanić, a sad i Krleža u svojim kajkavskim 'Baladama Petrice Kerempuha', koji je i u 'kajkavštini', učinivši joj doduše i koje nasilje, umio osjetiti i naći izvanredan umjetnički instrumenat, koji pod njegovim udarcima daje snažne tonove« (str. 24—25).²¹ U drugom odgovoru prosvjeduje se protiv pisanja prezimena ispred imena (osim u osobitim prilikama), dok se u trećem odgovoru savjetuje ovako: »[...] ja bih preporučio, da se i u našem književnom jeziku u primjerima, kakav je gornji, kaže *dvoje ljudi*, koje se može, gdje treba, kad ne stoji s prijedlogom, mijenjati: *dvoga ljudi* i *dvoma ljudi*, pa bi se prema tome i u navedenom primjeru mjesto 'život dvaju čovjeka' moglo reći *život dvoga ljudi* ili *život dvoje ljudi* (ostavljajući broj *dvoje* bez promjene), koliko se koji put ne bi moglo reći i *život u dvoje*« (str. 26).

U »Ogledima našega jezika«²² (str. 27—29) nalazimo primjere iz novina (»Kako je štampano«) i jezično dotjerane iste primjere (»Kako bi bolje bilo«), uz vrijedne komentare.

U svim brojevima, dvobrojima odnosno i u trobroju 8—10 redovito su najvažniji članci odštampani uvodno i svima je autorom Ivšić. Takav

²⁰ I u članku »Tužbe zbog kvarenja jezika« (*Hrvatski jezik*, br. 4—5, str. 74) nalazimo vrijedan osvrt na to pitanje.

²¹ Problem dijalektalne poezije upravo je uzorno Ivšić osvijetlio i u monografiji »Jezik Hrvata kajkavaca«, *op. cit.*, str. 49—50.

²² Ti su »ogledi« nepotpisani, ali iz Ivšićeve bibliografije znamo da su njegovi. Nešto takvih »ogleda« objavljeno je i u dvobroju 2—3, str. 71—72.

je u dvobroju 2—3/1938. prilog »Hrvatski književni jezik« (str. 33—39), članak izazvan nepotpisanim prijekorom u *Hrvatskom dnevniku*, ali ipak i principijelno važan. Prigovor se sastoji u tobožnjem Ivšićevu pristajanju uz navodan Maretićev nauk »da je Vuk jedini, a ne samo najbolji izvor hrvatskoga književnog jezika«. Sav je taj prilog u znaku polemike sa stavovima Antuna Radića, ispunjen objektivnim poštovanjem i Vukova i Maretićeva djela. Uz Ivšićev zaključak kako je suvremeni hrvatski književni jezik samo organski nastavak onoga književnog jezika što su ga Hrvati imali i prije Vuka,²³ važan je i citat koji dokazuje da je tako mislio i Vuk: »I naš Dositije mjesto ostaloga dokazivanja da valja za Srbe Srpski pisati, ili barem uz ono, mogao je slobodno kazati da se ugledamo na braću svoju zakona Rimskoga. Istina da ni oni svi nijesu pisali dobro i lijepo, kao ni u nas sad što se ne piše; ali su mnogi pisali tako čisto i dobro, da im jezik i mi danas možemo uzeti za ugled, i da je u ostalijem Slavenskiem narodima teško naći spisatelja onoga vremena koji bi se s njima mogli isporučiti. Svima je našijem književnicima poznat Reljkovićeve Satir i Došenova Aždaha sedmoglava, koje su knjižice i našijem slovima preštampane« (str. 35). Ivšić priznaje Vuku da u jezičnoj pravilnosti može biti Hrvatima učiteljem, ali zaključuje ovako: »Samo onaj, koji ne zna, da je svaki književni jezik 'rezultat kompromisa i prilagođivanja', mogao bi reći, da Vuk treba da nam bude jedini izvor za hrvatski književni jezik. Tako što reći ne bi nitko s razlogom mogao ni onda, kad bi Vuk bio i mnogo puta veći književnik, nego što je doista. Svako vrijeme, pače svaki pisac ima svojih jezičnih potreba, koje se ne mogu samo na jednome ugledu namirivati« (str. 39).

Iako Ivšićev prijedlog o dekliniranju kajkavskog prezimena Maček nije prihvaćen, ipak je njegov prilog »I naša o 'Mačku'« (str. 50—54) višestruko vrijedan. Tako npr. Ivšić kaže sljedeće: »Tko iole poznaje kajkavski dijalekat, taj zna, da se u njemu obično razlikuje u izgovoru vokal *e* prema tome, stoji li za nekadašnje *e* ili *ę*, ili za *ě* i *ь* (ѣ)« (str. 52). Dakle je Ivšiću izjednačenje refleksa praslavenskog *jata* i poluglasova *te e* i prednjeg nalaza u središnjoj kajkavštini nesumnjivo bilo jasno. Uz više drugih zanimljivih osvjetljenja, Ivšić se zalaže za načelo »[...] da se štokavci naviknu mijenjati nekoliko vlastitih imena onako, kako ih mijenjaju sami nosioci i cijela njihova okolina« (str. 54), pa predlaže i dekliniranje Mačka (G. sg.), Mačku (D. sg.) itd., kako je npr. u ono doba Ivan Goran Kovačić i pisao. Zacijelo Ivšićeve ideje iz toga članka korespondiraju s onima iznesenima u Jagićevim *Spomenima*.²⁴

²³ Usp. i »Jezik Hrvata kajkavaca«, op. cit., str. 49: »Gaj nije nikakav otac hrvatskog književnog jezika, on nije tvorac nečega novog, što Hrvati dotad nisu imali, nego je samo ujedinitelj.« — O početku hrvatskoga jezičnog standarda usp. u prilogu D. Brozovića navedenu u bilješci 18.

²⁴ Vatroslav Jagić, *Spomeni mojega života*, II deo (1880—1923), Srpska kraljevska akademija, Beograd 1934, str. 206. Tu između ostalog Jagić piše i

»Uz napomene naših čitalaca« (str. 62—68) rubrika je koja pokazuje da je *Hrvatski jezik* pobudio velik interes čitateljstva. Tako u odgovorima na napomene čitalaca Ivšić objašnjava tzv. slavenski genitiv, naglašava kako u zamjenjivanju tuđica²⁵ »treba da se razborito držimo mjere« te pojašnjava neke detalje iz 1. broja časopisa, recimo odgovara ovako: »Prema tome može, tko hoće, i u štokavskom književnom jeziku pisati: *Slovjeni, slovjenski i jugoslovjenski*, no u ime *Jugoslavija* ne smijemo dirati« (str. 67). Dalje Ivšić daje prinose proučavanju etimologije riječi *rujan* i objašnjava zašto piše *neću*, *neće* i sl., dakle skupa a ne odvojeno.

U rubrici »Pitanja i odgovori« (str. 69—70) Ivšić unapređuje tumačenje postanja riječi *Vazam* i razjašnjava kako bi bilo najzgodnije prevoditi njemačku riječ *Anschluss* (u vezi s promjenom nastalom između Austrije i Njemačke 1938. godine).

Dvobroj 4—5/1938. otpočinje tekstem »Tužbe zbog kvarenja jezika« (str. 73—78) u kome se razmatra pitanje upotrebe različitog leksika u beogradskom odnosno u zagrebačkom centru. Osobito se Ivšić osvrće na beogradsko odbacivanje kroatizama kao pokrajinskih osobina što je sve poduprto nametanjem riječi službenim putem. Rasprava je intonirana vrlo odmjerenom, uz ovakav zaključak: »Mogao bih ovdje nanizati još mnogo takvih primjera, o koje se ili na jednoj ili na drugoj strani spotiču oni, koji ne znaju upravo ni što je jezik uopće ni napose što je književni jezik, ni kako u njegovu razvitku odjekuju različite političke, ekonomske, socijalne i kulturne prilike« (str. 78). U tom članku očito se Ivšić susreće s pitanjem različitih varijanti (redakcija) hrvatskoga ili srpskog jezika (i njemačkoga također), ali problem ne postavlja teoretski. Kako je posljednji odlomak upravo bitno važan, navodim ga u cijelosti: »Jezgra našega narodnog jezika nije ni u jednom kulturnom centru, a tu mu nije uvijek ni pravi narodni duh. No oni, koji otuda hoće da o jeziku odlučuju i da ga upravljaju, treba da taj duh traže i brane unoseći ga, koliko se može, u sve grane našega gradskog jezika. Malo je koji književni jezik blizak svomu izvoru, kako je naš, koji još ni danas pored svih utjecaja nije niti pokidao niti mnogo oslabio glavnih veza sa živim govorom naših sela, iz kojih je izišao. Zato će i daroviti pisci, koji dolaze sa sela i koji ne prestaju ni poslije osjećati moć i čar izgovorene riječi, njezino lelijanje i prelijevanje u različnim zvu-

sljedeće: »Ali opažanje *Torbarovo* ima za kajkavsko narečje zbilja potpunu vrednost, jer se govori pèsek — pèseka (= mali cucek), ali pèsek — pèseka (= drobni kamenčec).«

²⁵ Nakon izlaska prvog broja *Hrvatskog jezika* u *Hrvatskom* je *dnevniku* Martin Kuzmić objavio osvrt s osobitom kritičnosti prema uporabi tuđica. U istim novinama Ivšić pobija Kuzmićev dogmatski purizam naglašavajući da se čist duh u jeziku »ne očituje u pojedinim riječima, nego u onoj osobitoj moći, koja i tuđice i našice umije oblikovati, uređivati i slagati za jasno izricanje svojih misli i svojih čuvstava«. Usp. Z. Vince, »Stjepan Ivšić i hrvatski književni jezik«, *op. cit.*, str. 106—107. Zaokružen pogled o činstunstvu daje R. Katičić, »O purizmu«, *Jezik* 21/1973—1974, br. 3—4, str. 84—90.

cima i nmogostruko sljubljanje riječi s riječju u novim slikama s novim značenjima, i unapredak unositi u naš književni jezik životvornu snagu i mladost, koja ne stari« (str. 78).²⁶

Člančić »Nazivi kao 'kajkavština'« (str. 92) objašnjava da se nastavkom *-ština* mogu graditi i nazivi za jezik, čime se dopunjava Mareticevo učenje iz *Jezičnog savjetnika*.

Problematika skicirana u citiranu Goranovu članku (bilješka 16) drugačije je, opsežnije i znanstvenije razrađena u uvodnom Ivšićevu prilogu dvobroja 6—7/1938. »Novine i evropeiziranje našega jezika« (str. 105—113). Taj prinos bjelodano pokazuje da je Ivšić dobro razlikovao različite funkcije književnog jezika: »Novinsko obavješćivanje [...] ima i svoj stil; zbog njega sam upravo i napisao ovaj članak« (str. 106). Ivšić inzistira na dotjerivanju pismenih sastavaka te na primjerima pokazuje »spoljašnju vezu u novinarskom stilu različitih jezika« (str. 110) koja proizlazi iz kopiranja, tj. iz utjecaja novinarskog jezika velikih evropskih naroda. Slijedi upozorenje: »Kao što u modi, koja nam dolazi iz tuđine, nije svagda u ni najljepše ni najzgodnije, tako nije ni u tuđim jezicima, koje manje više svi svijesno ili nesvijesno kopiramo«. (str. 113). Vrlo je zanimljivo što Ivšić kalkove (»kalcici«) naziva leksičkim kopijama (str. 106).²⁷

Članak »Značenje glagola *štetovati*« (str. 124—126) upozorava nas da imenicu *škoda* možemo zamijeniti imenicom *šteta*, ali glagol *škoditi* ne možemo u svakoj prilici zamijeniti glagolom *štetovati*, jer oni imaju različitu rekciju.

U rubrici »Pitanja i odgovori« (str. 133—137) nalazimo nekoliko vrijednih jezičnih savjeta, među ostalim i obrazloženje »[...] da ne samo

²⁶ Posebno je zanimljivo to Ivšićevo spominjanje gradskog jezika i govora sela, napose npr. u kontekstu negativnoga Krležina pisanja o Vuku 1937. (»Uz Vukovu stopešdesetogodišnjicu«, *Novi list*, br. 6, Zagreb, 14. studenoga 1937, str. 4). Kako čitamo iz Čengićevih knjiga (npr. *S. Krležom iz dana u dan*, 4, Globus, Zagreb, 1986, str. 212—213), Krleža je u naše dane govorio o gradskom jeziku i o tom kako gradovi stvaraju jezik, dok je Vukov jezik prije svega govor sela. Ali je Vukova veličina i u tome što je umio unositi korekcije, pa je, ostajući čvrsto na svojoj osnovnoj poziciji narodnog jezika kao osnove književnog, napustio stav o prednosti seoskog govora nad gradskim kad je u pitanju uzor za književni jezik (usp. npr. Pavle Ivić, »Razvoj Vukovih pogleda na srpski književni jezik«, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, knj. XXI-1/1978, str. 133—141). — U povodu Zoranićevih i Bruerovićevih misli o jeziku u Zadru i Dubrovniku Ivšić piše: »Na sreću, hrvatskoga jezika ni u Zadru ni u Dubrovniku ne ubi tuđi latinski i talijanski duh: Zadar ostade sve do naših dana živa grana na hrvatskom stablu, a Gundulić, da ustane iz svoga groba, ne bi se kao u Markovo vrijeme 'lijevom prikrstio', jer bi vidio da se Dubrovnik ni danas, ako je i potisnut u sjenu svoje slavne i sretnije prošlosti, nije odrekao svoje starine niti zaboravio svoga jezika!« (str. 73)

²⁷ Usp. Žarko Muljačić, »Tipologija jezičnog kalka«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 7, 1968, str. 5—19; Rikard Šimeon, *Enciklopedijski jezičnik lingvističkih naziva*, I, A—O, MHI, Zagreb 1969, str. 630—631; Dubravko Škiljan, *Pogled u lingvistiku*, ŠK, Zagreb 1980, str. 141, 144.

imenica *obrana* nego i glagol *obraniti* treba da ostanu u našem književnom jeziku, jer nema ni potrebe ni razloga, da mjesto njih unosimo novotvorenine *odbrani* i *odbrana*« (str. 137).

Uz »Filološku šetnju Zagrebom« Mirka Jurkića Ivšić (potpisano »U.« odnosno »Ur.«) je i u dvobroju 4—5 i u dvobroju 6—7 dodao napomene (str. 95—96, 138).

»'Ogledi' Sovićeva prijevoda 'Staroga zavjeta'« (str. 145—158) prvi su prilog trobroja *Hrvatskog jezika* 8—10/1939. Ivšić se prema Sovićevu poslu odnosi s poštovanjem, ali daje i oveći broj primjedaba. Zaključne je riječi vrijedno ponoviti: »S prijevodom 'Svetoga pisma' počinjao se u dosta naroda književni jezik; s njime se, kako znamo, počela i književnost slovjenskih naroda; s Lutherovim prijevodom počela se nova epoha u životu njemačkoga jezika. Danas, dakako, prijevod 'Svetog pisma', pa bio i savršen, ne može biti ono, što bi bio, recimo pred stotinu godina, ali je opet i za nas toliko znatno djelo, da je o njemu, po mojem mišljenju, bilo vrijedno progovoriti već sada, kad se pojavilo samo u 'ogledima'. — Na kraju bih želio još samo ovo istaći: komu se koja moja zamjerka učini tričava ili cjepidlačenje, tomu bih napomenuo, da prijevod 'Svetoga pisma' treba metati na osjetljivija mjerila nego prijevod koje druge knjige« (str. 157—158).²⁸

Prilog »Neki hiperštokavizmi I« (str. 158—166) raspravlja o dilemama tipa *pokršćen* || *pokršten* i zapravo ilustrira kako nam je standardni jezik još u 20. stoljeću necjelovito ustaljen. Nažalost, ni najavljeni nastavak toga Ivšićeva članka nikad nije publiciran.

»Jedan čakavsko-kajkavski dijalektizam u Vuka i u našem književnom jeziku« (str. 173—176) objašnjenje je riječi *nazočan* i *nazočnost*.²⁹

U rubrici »Pitanja i odgovori« piše Ivšić o pridjevu *doživotni* ustvrđujući i ovo: »Pridjev *doživotni* nije, dakle, protivan duhu našega jezika, pa zato može da ostane u našem književnom jeziku, makar u njemu i ne bio samonikao« (str. 184).

²⁸ Ivšić o toj problematici najavljuje još jedan članak u istom časopisu (str. 146—147), ali je rečenj trobroj *Hrvatskog jezika* ujedno i njegov posljednji broj. — U vezi s prijevodima Svetoga pisma vidi: Josip Ham m, »Kašićev prijevod Pjesme nad pjesmama«, *Filologija*, 8/1978, str. 139—145; Radoslav K a l i č i ć, »Jezikoslovni zapisi o prevođenju«, *Književna smotra*, 4/1972, br. 12, str. 3—9; Zlatko V i n c e, »Književni jezik Matije Petra Katančića, posebno u prijevodu Svetoga pisma«, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, 3/1975, str. 87—99; Krunoslav P r a n j i ć, »Daničićevi Stari zavjet«, *Filologija*, 8/1978, str. 251—264.

²⁹ Usp. ove riječi Dalibora B r o z o v i ć a (»O tronarječnoj dimenziji hrvatske književnosti«, *Croatica*, 7—8/1976, str. 16): »Termin 'nazočan' ima kajkavsko-čakavsko podrijetlo, ali to ga u tipu jezičnog standarda kakav je hrvatski uopće ne diskriminira, iako postoji i leksem 'prisutan', koji po podrijetlu odgovara dijalekatskoj osnovici standarda. U standardnim jezicima gdje je odnos nadgradnje i dijalekatske osnovice jednoznačan, pozajmljenice iz drugih dijalekatskih tipova toleriraju se samo ako za njih nema zamjene u dijalekatskoj osnovici«.

Vidimo, dakle, da je Ivšićeva suradnja u *Hrvatskom jeziku* bila vrlo raznovrsna i plodna. Njegovi prilozi pisani su briljantno i govore o kompletnom lingvistu osobita ranga.

* *
*

Osim Stjepana Ivšića, objavljivalo je u prvom (i jedinom) godištu njegova časopisa još dvadeset suradnika, među kojima su i istaknuti hrvatski filolozi Antun Barac, Mirko Deanović, Petar Guberina, Josip Hamm, Mihovil Kombol i Tomo Matić. Ostali su suradnici F. Barbalić, S. Bosanac, F. Crnek, J. Dulčić, B. Inhof, M. Jurkić, A. Mayer, A. Nametak, T. Prpić, N. Rončević, G. Starčević, M. Stojković, A. Šimčić i M. Zelenika. Dakle, može se zaključiti da je *Hrvatski jezik* okupio lijep broj suradnika od kojih su se uglavnom svi u određenoj mjeri afirmirali u filološkom, historičarskom, beletrističkom ili prevodilačkom radu. Ipak Ivšićevi prilozi i brojem i značenjem dominiraju. Osnovne bi značajke svih tih priloga bile obradivanje najaktualnijih pitanja i tijesna suradnja s čitateljstvom.

Antun Barac objavio je u dvobroju 4—5 zapažen članak »Demetrove misli o književnom jeziku« (str. 79—84), što je njegov jedini prilog u *Hrvatskom jeziku* i jedan od njegovih važnijih prinosa proučavanju jezične problematike.³⁰

Svestrano zainteresiran za dubrovačku baštinu, Mirko Deanović također se je u časopisu javio samo jednom, i to prilogom »Odjeci urbanizma u dubrovačkom govoru« (br. 2—3, str. 40—50). Taj je tekst jedan od najopsežnijih i najvažnijih u čitavom godištu.

Kasnih tridesetih godina Petar Guberina započeo je u nas uvoditi moderne poglede na problematiku suvremenoga književnog jezika,³¹ što je vidljivo i iz njegova članka »Govorni jezik i pisani jezik« (br. 6—7, str. 114—124). U to se doba o Guberini već piše i u inozemnim znanstvenim krugovima, a u spomenutom se prilogu (kao nastavak Ballyevih istraživanja) obraduju vrednote govornog jezika.

Josip Hamm (»Hrvatski jezik u srednjim školama«, br. 8—10, str. 181—183) i Mihovil Kombol (»Selca, a ne Selce«, br. 6—7, str. 131—132) objavili su u *Hrvatskom jeziku* po jedan kraći članak, dok je Tomo Matić napisao četiri priloga također manjeg opsega.³²

³⁰ Usp. Zlatko Vince, »Barčevi poticaji proučavanja hrvatskoga književnog jezika«, *Barčev zbornik*, Zavod za znanosti o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1984, str. 233—249.

³¹ V. npr. prilog »Razvoj jezika i pojedino stanje jezika. Primjena moderne lingvistike na hrvatski književni jezik«, *Nastavni vjesnik*, 49/1940—1941, sv. 5, str. 335—345.

³² Napominjem da ti Matićevi radovi nisu uvršteni u njegovu bibliografiju. V. »Bibliografija radova Tome Matića (1893—1968)«, u: Tomo Matić, *Iz hrvatske književne baštine*, MH, Zagreb — Slavonska Požega 1970, str. 413—429; Antun Djamić, »Bibliografija radova Tome Matića«, *Filologija*, 5/1967, str. 193—202.

Od ostale suradnje nešto je kvantitetom znatnija ona Stjepana Bosanca, Mirka Jurkića, Antuna Mayera, Marijana Stojkovića i Antuna Šimčika.

* *
*

Časopis *Hrvatski jezik* pojavio se neposredno prije drugoga svjetskog rata, pa je ta činjenica uvjetovala da njegova recepcija u znanosti nije bila dovoljno dobra, što je donekle odredilo i način pisanja ovoga priloga. Unatoč tomu te iako je izišlo samo jedno godište, ipak je taj periodik ostavio jasan trag i donio važnih ostvarenja. Pojavivši se kad je to bilo prijelomno važno, odigrao je *Hrvatski jezik* časno svoju tešku ulogu, a u svemu tomu glavni teret ponio je vodeći hrvatski lingvist Stjepan Ivšić. Bio je Ivšić u uskim vezama s praškom filološkom sredinom, pisao je (o glagoljskoj problematici) u prvim brojevima časopisa *Slavia*, održao jedno predavanje u Pragu 1923, izabran je za člana dopisnika Češkog naučnog društva u Pragu i Slavenskog instituta u istom gradu, sudjelovao je u radu prvog kongresa slavenskih filologa u Pragu 1929. godine, ali u njegovu radu ne nalazimo očekivanoga odjeka ideja praškoga lingvističkog kruga, osnovanoga 1926. Ipak će biti da su pogledi praške škole³³ bili pobuđujući i u Ivšićevu radu, npr. kad govori kako u razvitku književnog jezika «odjekuju različite političke, ekonomske, socijalne i kulturne prilike» (*Hrvatski jezik*, br. 4—5, str. 76) ili kad raspravlja o novinarskom stilu (*Hrvatski jezik*, br. 6—7, str. 105—113).

Bilo bi zanimljivo znati zašto Ivšić nije bio skloniji primanju teoretskih lingvističkih novosti što su nicala širom svijeta. Svakako je sasvim razumljiv jak dojam koji su na njega i njegovo formiranje ostavili učitelji Maretić, Fortunatov i Šahmatov, što ipak ne znači da je bilo čija učenja dogmatski prihvaćao.³⁴ Također je bitan uzrok u golemoj množini konkretnih obveza što su stajale pred pojedincem, kojega su snage — unatoč svoj veličini i energiji — ipak nedostatne i za posao na raznim poljima i za brzo prihvaćanje modernih lingvističkih pravaca. Zaustavimo li se na tridesetim godinama kad *Hrvatski jezik* izlazi, moramo imati na umu da tada Ivšić priprema znamenita svoja djela o kajkavskom narječju i o govoru gradišćanskih Hrvata pripravljavajući da realizira i mnoge druge zamisli. U cjelini se, pak, njegova djelatnost

³³ Usp. npr. Bohuslav Havránek, «Principi Praške lingvističke škole», *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XIII-1/1970, str. 7—17; Alois Jedlička, «Praška škola i problematika standardnih jezika, osobito slavenskih», *Zadarska revija*, 20/1971, br. 2, str. 81—95; *A Prague School Reader in Linguistics*, Compiled by Josef Vachek, Indiana University Press, Bloomington 1964.

³⁴ Znatna je npr. novost u hrvatskosrpskoj filologiji kada u «Jeziku Hrvata kajkavaca» Ivšić osvjetljava akcenatski sustav ne zadovoljavajući se deskripcijom.

nije odvijala u dobrim uvjetima, posebno imamo li na umu razna trvenja što su tada ometala miran rad i u Hrvatskoj i drugdje u Jugoslaviji. Znano je da ratovi nisu doba pogodno za znanstvene aktivnosti, a osobito su teško omeli Ivšićeva pregnuća, napose drugi svjetski rat.

Ivšićeva suradnja u *Hrvatskom jeziku* jasno je pokazala njegovu kritičnost prema Maretićevu radu i oslanjanje na najvećega svoga pretходnika u hrvatskoj filologiji — Vatroslava Jagića.³⁵ Svakako je Ivšićevim koncepcijama danas lako stavljati primjedbe, posebice s obzirom na vezanost za jezičnu povijest i suvremeno dijalektalno stanje. Ali njegov stav da ćemo pravila našega standardnog jezika »[...] moći samo toliko pouzdano utvrđivati i prema njima hrvatski književni jezik neprestano dalje izgrađivati, koliko izučavajući jednako i starije pisce i živi narodni govor budemo i u samom jeziku umjeli nalaziti 'autohtone' — naše elemente« (*Hrvatski jezik*, br. 2—3, str. 39) — zapravo je poziv na izgradnju hrvatske književne koine,³⁶ rješenja vrlo živa tijekom svih stoljeća hrvatske književnosti. S obzirom na prirodne promjene standardnoga jezika, posve je razumljivo da pojedine Ivšićeve preporuke na planu jezičnoga savjetništva moramo smatrati preživjelima. Međutim je posebno važno što je kao svojevrсни nastavak časopisa *Hrvatski jezik* u mirnijim vremenima (1952) pokrenut časopis *Jezik* kojem je prof. Ivšić trebao biti glavnim urednikom, ali se iz zdravstvenih razloga nije prihvatio te dužnosti. *Jezik* je pak u pristupu pitanjima jezične kulture imao prijelomnu ulogu u hrvatskoj filologiji. U tom je časopisu Ivšićev učenik i praški đak Ljudevit Jonke zacrtao nove putove naših pristupa svoj standardnoj novoštokavštini i hrvatskomu književnom jeziku unutar nje. Polazeći od učenja praške škole, Jonke je pisao o principu elastične stabilnosti, o raznolikim funkcijama

³⁵ Vrijednost Jagićevih, Murkovih i Ivšićevih pogleda na hrvatsku jezičnu povijest jasno je istaknuta u dosadašnjoj literaturi. V. npr. D. Brozović, monografija citirana u bilješci 18, str. 75. — Između Jagića i Ivšića mogu se povlačiti i druge paralele, a izričito je zanimljiva ona o njihovoj svestranosti uvjetovanoj izvanrednom intelektualnom znatizeljom.

³⁶ Slične je poglede imao i Ivan Goran Kovačić, posebno jasno istaknute u eseju »Put Novaka Simića« (*Sabrana djela III, Proza*, Zagreb 1983, str. 253—269). Fragment toga članka iz *Hrvatske revije* (12/1939, br. 11) pretiskan je 1939. i u beogradskoj publikaciji *Vidici*. Goran piše o nastajanju umjetničkog jezika koji »[...] mnogi neće i ne mogu da uvide, ili ga nastoje skućiti krutom primjenom leksičke štokavštine« (str. 266) i dodaje: »S druge strane, pisci skloni dijalektalnom izrazu smatraju da se seljački život može prikazati samo u narječju kraja, gdje se on odvija (Balota). Hrvatska književnost je preživjela tu potrebu, i razvojni putovi svih dijalektalnih umjetničkih izraza, čini se, sastaju se u naše vrijeme da stvore sintetički umjetnički jezik. Naravno, kad se govori o lirici, stvari stoje sasvim drugačije, ali ti razlozi ne isprečuju se nimalo na putu spomenute sinteze, jer održanje dijalekta u lirici opravdavaju sasvim drugi faktori o kojima je kod nas veoma malo razmišljano« (str. 266). Usp. i članak Tomislava Ladana »Hrvatska književna koinè« (*Kritika*, 17/1971, str. 178—189).

književnog jezika, okupio brojne suradnike, pa je naša lingvistika, postavljena na nove općelingvističke temelje, obogaćena još i sociolingvističkim naukom, ubrzo mogla odgovoriti zadacima koji su se s vremenom nametali.³⁷

Josip Lisac: STJEPAN IVŠIĆ AND THE MAGAZINE »HRVATSKI JEZIK«

Summary

The paper describes the contributions of Stjepan Ivšić to the standardization of language which he published in *Hrvatski jezik* (The Croatian Language), the magazine which he edited in Zagreb in 1938—89. His contributions were varied and he was a prolific writer. The present paper places special emphasis on his article on etymology and phonetics in our orthography. His contributions to the magazine and his whole work brought him the deserved reputation of a fearless and consistent participant in the history of standard Neo-Štokavian. About twenty contributors published in *Hrvatski jezik* beside Ivšić, among them noted Croatian philologists Barac, Deanović, Guberina, Hamm, Kombol, and Matić.

Of especial significance is that as a continuation of *Hrvatski jezik* the magazine *Jezik* (Language) was founded in 1952 and it played a crucial part in Croatian philology with its approach to the problems of linguistic culture.

³⁷ V. npr. Božidar Finka, »Hrvatsko jezikoznanstvo u poslijeratnom razdoblju«, *Suvremena lingvistika*, 19—20/1979, str. 39—58.